

Valóságtapasztalat és hitkultúra a jóléti-fogyasztói társadalomban és a hajdanvolt tanyavilágban

Az alapítványi munka kialakulása, szellemi-lelki háttere

Sági Lajos plébános ismertetője és személyes beszámolója

Helyzetértékelésünk ösztársadalmi zavara

„Magyarok vagyunk! – Tartsunk szét!” – viccelődünk önmagunkkal. Társadalmi életünket és emberi kapcsolatainkat valóban a kölcsönös meg nem értések terhelik. Közös gondolkodásról, értékrendről, az élet közös felelősségéről és a jövőért hozott közös áldozatvállalásról már nem beszélhetünk. Miközben figyelemre méltóan sok jó szándékkal, értékes gondolattal, komoly erőfeszítéssel találkozunk. A sok jószándékú kezdeményezésnek azonban nincs átütő ereje. Helyzetünk alakulásáért rendre csak a társadalmi-politikai körülményeket okoljuk, és pártosan egymást hibáztatjuk.

Pedig az igazi károkat mi okoztuk-okozzuk saját magunknak, az egzisztenciális, erkölcsi, szociális, kulturális, társadalmi-politikai, stb. válsághelyzetek és ellentétek elhallgatásával. Nem tudjuk fölmérni, hogy ez az össznépi háritás eddig is milyen súlyos következményekkel járt: az ország népe elvesztette arcát, lelki tartását. Jövünk ezért csak akkor lesz, ha képessé válunk a válsághelyzetekkel és a különböző ellentétekkel a személyes felelősség méltóságával szembenézni, múltunk tisztázatlanságait pedig felvállalni. Az együttműködést is csak a válsághelyzetek közös felelősséggel történő átgondolásával és tapasztalataink feldolgozásával tanulhatjuk újra. A legalapvetőbb emberi érték ezért a problémákat tisztán látó és méltósággal kezelni tudó személyi érettség.

A személyi érettség és társadalmi felelősség, mint lelki feladat

A hiteles valóságtapasztalattal, társadalomismerettel és felelősséggel rendelkező személyi érettséget Pesterzsébet-Pacsirtatelepen, majd Pestújhelyen, 1982-88 között, egy laza szerkezetű katolikus baráti körben a legfontosabb lelki igénycént és feladatként foglalmaztuk meg. Annak tudatában, hogy a személyi érettség méltósága és emberi tartása az igazságtalan társadalmi körülmények között is hatékony marad. De nyilvánvalóvá teszi a jóléti-fogyasztói szemlélet csapdáit is, amelyek az erkölcsi értékrendet kiüresítik, az emberi kapcsolatok szövetrendszerét pedig fölemésztik.

E munka során tisztelettel és előítélet nélkül igyekeztünk számot vetni minden személyes és társadalmi-szociális problémával. Mócsy atya módszertana szerint rendszeresen éltünk a szent-ignáci lelkigyakorlat lehetőségével. A lelkigyakorlatok a maguk egyszerű, természetes körülményeivel, kiegyensúlyozott életritmusukkal, őszinte problémafelvetésükkel a személyes válsághelyzetek feldolgozásában valóban életerősnek bizonyultak. Dr. Barlai Róbert közreműködésével kríziskezelő és együttműködést segítő tréningeket is szerveztünk, a személyes sors kérdéseit és a társadalmi összefüggéseket pedig Karl Rahner teológiájának következetes szempontrendszerét szerint értékeltük. Munkánk szellemi-lelki hátterét a bibliai-üdv történeti hit biztosította, amelyben a jövőt hordozó Isten-tapasztalat mindig a kilátástalan helyzetek személyes és társadalmi válságaiban tisztult le, ami a szociális igazságosság érvényesülését is lehetővé tette. E tapasztalatok sokak hitének és hivatásának elmélyülését segítette.

Az egyházzal való kapcsolat fontos volt. Az egyház emberrel és társadalommal szembeni felelősségvállalásának szellemi-lelki tapasztalatai ugyanis, minden jelenlegi elbizonytalanodás ellenére ezredévekkel mérhetőek. Legfontosabb lelkiismereti megújulásai választ adtak az adott kor kilátástalan emberi-társadalmi helyzeteire. Az egzisztenciális, erkölcsi, szociális, gazdasági, politikai, stb. válságokat és ellentéteket a személyes hit felelősségévé, és az újjászületés életerős eseményévé tudták tenni. Szent Benedek, Szent Ferenc, Árpád-házi Szent Erzsébet, Teréz anya, stb. A történelem tanúsága szerint az ő húsvéti-üdvörténeti hitük a leghatékonyabb embert és társadalmat formáló erő. A válsághelyzeteket ezért nekünk is az ő őszinteségükkel és felelősségükkel kell vállalnunk. Akkor a halál és a föltámadás tapasztalata a mi személyes és közösségi-társadalmi életünkben is valóságos lesz, élet újjáteremtő erővé válik.

A számvetés és a felelősségvállalás ösztársadalmi háritása

Az egzisztenciális, erkölcsi, szociális, gazdasági, társadalmi-politikai, stb. válsághelyzeteket és ellentéteket a személyi érettség méltóságával és felelősségével felvállaló lelkiesség igénye mindig kezelhetetlen nehézségekbe és példátlan ellenállásba ütközött. A közvélemény-közhangulat ugyanis még az élet természetes válsághelyzeteit (a szülés-születés vajudását, a munka terhét és a halál krízisét) is háritotta és háritja. Az elmúlt évtizedek társadalmi problémáit (a múlt tragédiáit, a nyilvánvaló társadalmi hazugságokat, az ország erkölcsi-szemleli-lelki tönkretételét és végveszélyét, az iparosodás és urbanizáció kiszámíthatatlan szociális-ökológiai következményeit) érdemben még a személyes kapcsolatok szintjén sem lehetett megbeszélni. A számvetésre képes, a kríziseket felvállaló, teherbíró képességgel rendelkező ember igénye, mint lelkiismereti elvárás, csak megmagyarázhatatlan zavart keltett a társadalomban, de még a keresztény közösségekben is.

A legsúlyosabb személyes és társadalmi kérdéseket az egyház lelkipásztori gyakorlata sem tudta fölvetni és kezelni. Nem látta fontosnak azt, hogy a válsághelyzetek emberi üzenetét komolyan vegye, és azt lelkiismereti feladatoként értelmezze. A személyes sorsok alakulásában és a társadalmi életben ezért az élet természetes krízisei, „halál-élményei” nem válhattak a föltámadás személyi érettséget és népet teremtő fordulópontjává.

A múlt legsúlyosabb öröksége a válsághelyzetek-ellentétek feldolgozatlansága. Emiatt bizonytalanodtak el az emberek, és maradt el a társadalom belső öntisztulása. Az értékek kiüresedtek, a természetes és megtartó közösségek: a faluközösség, az egyházközösség, a nemzettudat, stb. erejüket veszítették. A feldolgozatlan személyes és társadalmi problémák teljes súllyal az egyénre és a családra nehezedtek. Ez elviselhetetlen terhet rakott az egyénre, és családot is tehetetlenségre kárhoztatta.

A természetes közösségek hiányát a mozgalmak, a klubok, a vallásos életben pedig – lényegében külföldi mintára – a kisközösségek próbálták meg betölteni. Lelkiismeretként a kisközösség bensőséges tapasztalatát, a válsághelyzetek nyomasztó terhe alól fölszabadító örömeleményét kezdték értelmezni. A problémák felelőssége alól is fölmentő, a személyi érettséget pedig figyelmen kívül hagyó tapasztalat végül lelkiismereti mozgalmakat teremtett. E mozgalmak vezetőivel és tagjaival a személyes és társadalmi problémákról már nem lehetett párbeszédet kezdeni. Sajnos ez a kisközösségi forma és lelkiismeret házánkban csaknem kizárólagos lelkipásztori módszerré vált.

Járható utakat keresve

A budapesti lelkipásztori munka lehetőségei között leginkább figyelemre méltó a megtört emberekkel való foglalkozás volt, akik a kisközösségekben sem találták meg a helyüket. A feldolgozatlan múlt, a fogyasztói-jóléti kompromisszumok és a problémák folytonos háritása ugyanis emberek sokaságát taszította bizonytalan szorongásba. Ezért nagy igény volt a személyes beszélgetésekre. A lelkiileg megroppant emberek tisztelete és a velük való foglalkozás emberi világunk hiteles mélységeit tárta föl. Személyes tragédiáik az emberi lélek belső természetéről és a társadalmi-közösségi élet belső ellentmondásairól páratlanul hiteles keresztmetszetet adtak.

Az emberek valóságos válsághelyzeteinek személyes és közösségi háttérét, lelki-lelkiségi üzenetét nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Amikor azonban ezt a gondolatot lelkipásztori igényként is megfogalmaztuk, csak zavart keltett. Az egyházközösségek vezető irányzataiban és kisközösségeiben minősített értetlenséget és ellenállást váltott ki.

A fiatalokkal való foglalkozás szintén jó lehetőségnek tűnt. A fiatalok az igazi emberi problémákat még őszintén fölvetették. A válságokban megtört emberi sors mélységeire és kegyelmi titkaira is rá tudtak csodálkozni. Az ifjúsági hittanok őszinte beszélgetéseiben a hit a személyes sors válságaiban érlelődő, katarzisaiban tisztuló tapasztalataként kezdett feltárulkozni. A bibliai: ábrahámi-jézusi hit személyes és társadalmi krízishelyzeteinek-fordulópontjainak átgondolása ezért egyedülállóan hatékonynak bizonyult.

A fiatalokkal való hatékony foglalkozáshoz azonban hiányzott az emberi, a személyes, közösségi és társadalmi háttér élő hitkultúrája. Vagyis az a befogadó egyházközösség, ahol a nehézségekkel a felnőttek is képesek szembesülni, és azokat csöndes méltósággal imádságuk alapjává tudják tenni. Képesek arra is, hogy a személy szükségeszerű elbizonytalanodását ne hitetlenségnek érezzék, hanem sorsukkal és a Gondviseléssel szembeni bizalom tanulásának kivételes lehetőségeként értelmezzék.

A budapesti munka során végül az az elhatározás tisztult le, hogy a hajdanvolt szegény-paraszti-tanyai nép lelki örökségével kell foglalkoznunk. Az ő gondolkodásuk és emberiségük lelkiségként is értelmezhető hiteles tanulságai ugyanis mindenki számára fontosak. E gondolat jegyében 1988-ban Zsanára, majd 1992-ben a jobb környezeti adottságok miatt Kiskunmajsa-Kígyópusztára költöztünk.

A személyes és társadalmi felelősség

a kiskunmajsai tanyavilág szegényparaszti népének valósággyakorlatában

A tanyavilágból szemlélve már a legelső rendszerváltó évek nyilvánvalóvá tették, hogy országunk népe a kádári jólét magának való gondolkodásával önmagát is képes lesz megbuktatni. A súlyos következmények kiszámíthatóak voltak. Szerves és élő közösséget-népet és élhető jövőt csak az erkölcsi-szellemi-lelki „közjó” tudatos felvállalása hozhat létre és tarthat fenn.

A „közjó” ezen jelentőségét és erkölcsi-szellemi-lelki fontosságát mindenkinek meg kell ismernie, és az egyszerű embernek is meg kell értenie. A Hit és Kultúra Alapítványt 1991-ben azzal az igénnyel hoztuk létre, hogy gazdasági, szociális, kulturális és erkölcsi-szellemi-lelki értékeink közös felelősséggel történő átgondolásának és tevékeny művelésének a terévé váljon. Különös figyelmet akartunk-akarunk fordítani a hajdanvolt

kiskunsági tanyavilág társadalomból is kirekesztett szegényparaszti népének valóságtapasztalatára és hitkultúrájára, értékeiknek-emberségüknek emléket állítva. E szegényparaszti nép ugyanis jobbra már csak az emlékezetben él. Valóságtapasztalatának és hitkultúrájának azonban az élő emlékezetben és a köztünk élő idősök egyedülálló helytállásán keresztül is van ereje.

E nép kialakulásától kezdve az életben maradás határán élt, az élet alapkérdéseit ezért mindig saját sorsának kifeszített tapasztalatai szerint súlyozta. Értékeiket ez teszi érthetővé, bűneiket pedig megbocsáthatóvá. A magyar műveltség és népi kultúra teljes keresztmetszetét és változékony gazdagságát az életben maradás kemény küzdelmeiben nem tudták felmutatni. Szegénységüket és egyszerűségüket ezért sokan lekicsinyelték. Pedig figyelemre méltó lelki tartással, felelősségérzettel és egyedülállóan hatékony valóságkezelő műveltséggel rendelkeztek. Lelkületük („lelkiségük”) lényeglátó, eredeti és egyszerű volt. E nép emberségének az alapját a természet kemény, de egyértelmű rendjének feltétlen tisztelete és a kilátástalan helyzetekkel való számvetés bátorsága teremtette meg. Ez adta meg emberi arcát és személyes méltóságát.

A hajdanvolt szegényparaszti-tanyai nép gondolkodása nem személyközpontú (én-központú) volt, hanem eredendően „valóságközpontú”. De személy-felelőségű! Nekik az élet leglényegesebb válsághelyzeteit (a születés vajúadását, a munka terhét, a halál krízisét) személyes sorsuk és közösségi létük legtermészetesebb alaptapasztalataként kellett elfogadniuk, ráhangolódva ezzel a természet rendjére-ritmusára: „a létezés kemény, de megtartó igazságára”. A kényszerhelyzetek nem ejthették őket kétségbe, nem taszították depresszióba. Viszont kijózanító valóságtapasztalatot adott nekik. Humoruk alapjává is ez a kijózanító valóságtapasztalat vált. Még tiszteletet is csak az kaphatott körökben, aki az élet kihívásaiban-kríziseiben megállta a helyét, túljutott, „átesett” önmaga személyes félelmein és korlátain. Emberi arcukat és személyes méltóságukat a létezés törvényével szembeni engedelmesség és felelősségérzet teremtette meg. Ez adott nekik Isten-tapasztalatot, ez tette őket néppé.

A városi társadalom kultúrfölényét-fölényeskedését mindig értetlenül szemléltek. Annak természetes alapjait hiányolták, ezért felszínesnek látták. Valóságközpontú életszemléletük és lelkiségük a Biblia húsvéti-üdv történeti hitének értékrendje és társadalomkritikája (városkritikája) alapján azonban érthetővé válik. E nép valóságtapasztalatának föltárása és műveltségének munkálása segítheti a húsvéti-üdv történeti hit megértését és népet teremtő-formáló erejének lelkipásztori újragondolását.

Válsághelyzetekben tisztuló, valóságközpontú gondolkodásuk, személyi érettségük, „lelkiségük” tapasztalataira és üzenetére az egész magyar társadalomnak szüksége van. Egyedülálló értékeiket ezért fel kell tárni, és az ország közös felelősségének az asztalára letenni.